

FIUME MAGYARORSZÁGÉ VAGY HORVÁTORSZÁGÉ? EGY ÉPPEN 250 ÉVES KÉRDÉS

BATHÓ GÁBOR

JOG.
történet

ELTE ÁJK
Jogtörténeti Kutatások

A SZERZŐ:

DR. BATHÓ GÁBOR

ADJUNKTUS

NKE ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK KAR,
ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

BATHO.GABOR@UNI-NKE.HU

2026. február 16.

Kazinczy írja Mária Teréziáról, hogy „Fiume Várost (1776), révével és egész tájékával Magyarországhoz kapcsolá...”¹ Kétségtelen, hogy az 1776-os évben történtek kíséreltek Fiume közjogi helyzetének rendezésére, illetve az ebben rejlő gazdasági-kereskedelmi lehetőségek kihasználására, azonban ezek eredménye nem olyan egyértelmű.

A 18. század folyamán Fiume közigazgatási és gazdasági irányítása egyre inkább a bécsi központi kereskedelmi igazgatás alá került – ez egyezett III. Károly kifejezett szándékaival. A központi kormányzat kereskedelempolitikai törekvéseit a bécsi udvar által létrehozott szervek közvetítették, amelyek a Habsburg monarchia tengeri és külkereskedelmi stratégiáját igyekeztek egységes keretbe foglalni. A központi szerv a bécsi udvari kereskedelmi tanács

(Consilium Commerciale Aulicum, Hofcommerzienrath) volt, a rendszer helyi végrehajtó szerveként pedig az úgynevezett Intendenza vagy Intendenza (a Commerzien-Hauptintendanz olaszosított és rövidített változata) működött, amely – jóllehet formálisan Fiume felett is joghatóságot gyakorolt – tényleges működésében elsősorban Trieszt gazdasági fejlesztését és kereskedelmi forgalmának növelését részesítette előnyben. Ez a gyakorlat a két kikötő közötti versenyhelyzetben strukturális egyenlőtlenséget eredményezett, mivel az Intendenza döntései és forráselosztási preferenciái Trieszt javára billentették a mérleget. Fiume autonóm státusa így a 18. században fokozatosan relativizálódott: miközben formálisan megőrizte különálló jogi jellegét és kiváltságait, gazdasági fejlődési lehetőségeit a központi kereskedelempolitika és az adminisztratív prioritások jelentős mértékben hátráltatták.²

A magyar rendek már a 17. században is folyamatosan napirenden tartották azt az igényüket, hogy az egykor a magyar Szent Korona országaihoz tartozó, de időközben elcsatolt területek ismét az ország kötelékébe kerüljenek. E törekvés nem csupán politikai kívánságként jelent meg, hanem a 18. századi országgyűlések során jogalkotási szinten is kifejezésre jutott, amennyiben több alkalommal törvénybe iktatták az érintett területek visszacsatolására, illetve „visszakebelezésére” irányuló rendi követeléseket. Fiume is ehhez a körhöz tartozott még akkor is, ha gazdasági szempontjáról elmondható, hogy – az egy-egy magyarországi állatbortól eltekintve – Fiumébe irányuló, Magyarországról induló áruforgalom ekkor még

nem volt, az csak III. Károly uralkodása alatt indult meg.³

Az a koncepció, hogy Fiume városa és kikötője ténylegesen a magyar Szent Korona fennhatósága alá kerüljön, II. József kezdeményezéséhez köthető. Ő nagypapja, III. Károly tengeri kereskedelem fellendítését célzó elképzeléseit újrarendelve és korszerűsítve, 1775-ben kiterjedt utazást tett Horvátország területén és a Tengeremelléken. E körútja során kedvezőtlen benyomásokat szerzett, különösen az Adriai-tenger térségének gazdasági stagnálásáról és a kikötői infrastruktúra elmaradottságáról, ami megerősítette benne a térség közigazgatási és gazdasági átszervezésének szükségességét.

Tapasztalatai alapján II. József megfontolásra javasolta édesanyjának, Mária Teréziának, hogy az egykori Zrínyi-Frangepán-féle buccari uradalmakat a Magyar Királyság területéhez csatolják vissza, és ezzel összefüggésben Fiumét is „odaajándékozzák” az országnak. Javaslatát azzal a fel-tétellel egészítette ki, hogy a városban egy, kifejezetten a kereskedelem fejlődését célzó társaság jöjjön létre. A királynő – minden valószínűség szerint Kaunitz államkancellár támogató és ösztönző észrevételeinek hatása alatt – végül magáévátette a korabeli viszonyok között kétségtelenül merésznek tekinthető tervet. A döntés politikai jelentőségét jól mutatja, hogy 1776. január 2-án kelt kéziratával ténylegesen megszüntette a bécsi központi kereskedelempolitika egyik fontos szervét, a kereskedelmi tanácsot, valamint az annak helyi végrehajtó szerveként működő trieszti Intendanzát. E lépés nem pusztán adminisztratív átszervezést jelentett, hanem a tengeremelléki térség irányítá-

sának alapvető újragondolását is.⁴

A kancellárhoz intézett kéziratában Mária Terézia kifejezetten arra hivatkozott, hogy döntésével a Magyar Királyság „kultúrájának felvirágzására” irányuló szándékának kíván érvényt szerezni. Ennek jegyében határozta el, hogy Fiumét és a buccari uradalmakat – a Károly-úttól nyugatra eső területekkel együtt – továbbá a királyi városi rangra emelt Károlyvárost visszakebelezi Horvátországba (és így a magyar Szent Korona országaiba) oly módon, hogy az említett területekből önálló közigazgatási egységet, új vármegyét szervezzenek. Az uralkodói rendelkezés értelmében e vármegye teljes körű hatáskörrel rendelkezne mind a közigazgatási, mind az igazságszolgáltatási, valamint a rendészeti ügyek tekintetében, és e hatáskörök gyakorlása során a horvát tanács alárendeltségébe tartozna. Az intézkedés hatályát az uralkodó kifejezetten kiterjesztette Fiume városára is, azaz a fenntartással, hogy ez a szabályozás csak annyiban irányadó, amennyiben az egészségügyi vagy kereskedelmi tárgyú jogszabályok eltérően nem rendelkeznek.⁵

Mária Terézia érdemben támogatva fia elképzeléseit, 1776. február 14-én rende-

letet bocsátott ki. Eszerint Fiume, a többi szomszédos adriai kikötő és azok területi háttérrel, főként az elkobzott korábbi Zrínyi és Frangepán birtokból újonnan felállított Szeverin (Szörény) megye közös területi egységet képez, amelynek főispánja a mindenkor fiumei kormányzó. Az új területi egység jogi fellebbviteli fóruma a zágrábi báni tábla, közigazgatási felügyeleti hatósága a horvát helytartóság lett, míg kereskedelmi és közegészségügyi ügyekben a magyar udvari kancellária volt illetékes.⁶

A kikötőváros első kormányzójának és az új megye főispánjának a királynő végül bizalmasát, Majláth József gróftól nevezte ki. Az uralkodói döntés a horvát rendek heves tiltakozását váltotta ki, de a magyarokat és Fiumét sem elégítette ki. Másrészt viszont, több helyen olvasható az a szó szerint meg egyező beszámoló, hogy amikor a rendelet kiadását követően Majláth magyar királyi biztos 1776. október 21-én átvette a várost Ricci bárótól, a trieszti Intendenza képviselőjétől,⁷ őt mint a királyné küldöttét kitörő örömmel fogadták, „ki nekik a magyar polgárság jogával a szabadságot is hozta.”⁸

Alig három év múlva, 1779 tavaszán a közigazgatás egyidejű jelentős átszervezésével Mária Terézia újraszabályozta a

kikötővárosok közjogi állását. A többi adriai kikötővárostól és Szörény vármegyétől különválasztotta Fiumét és a hozzátartozó kerületet, összesen mintegy 21 négyzetkilométert, amely mint „a magyar koronához csatolt külön test” került a magyar királyi helytartótanács felügyelete alá, amelybe beolvastotta a kikötőváros korábbi közigazgatási felügyelő hatóságát, a horvát helytartótanácsot is. Ez az uralkodói diploma erősítette meg Fiume státútumait, pénzügyi önállóságát és tette lehetővé a fiumei polgároknak a magyar nemesség megszerzését.⁹ Mária Terézia rendeletét azonnal életbe léptették, de ez a tény sem fedte el közjogi érvényességének legnagyobb hiányosságát, mégpedig az uralkodói intézkedés törvényerőre emelésének elmaradását.

A számtalan rendezési kísérlet ellenére Fiume kérdése mindig

a horvát-magyar viszony egyik állandóan fájó sebé maradt, még az 1868-as átfogó szabályozás is csak rontott a Fiumével kapcsolatos helyzeten. Bár Fiume tengeri kikötőként virágzott, a horvát-magyar relációban érzékeny pont maradt 1918-ig.

Hivatkozások:

- ¹ Kazinczy Ferenc: Mária Therésia. In Igaz Sámuel (szerk.): *Hébe Zsebkönyv*. Bécs, 1824. Grund Leopold, 15. p.
- ² Ress Imre: Fiume államjogi helyzetének ellentmondásai (1776-1918). *Életünk*, 2009/9. sz. 43. p.
- ³ Fest Aladár: Fiume kereskedelme a középkorban. Budapest, 1895. Pátria, 18. p.
- ⁴ Fest Aladár: Fiume Magyarországhoz való kapcsolásának előzményeiről és hatásairól. *Századok*, 1916. 243-244. p.

- ⁵ Miskolczy Gyula: A horvát kérdés története és irományai a rendi állam korában. I. Budapest, 1927. Magyar Történelmi Társulat, 38-41. p.
- ⁶ Récsi Emil: Magyarország közjoga a mint 1848-ig s 1848-ban fenállott. Buda-pest, 1861. Pfeifer Ferdinánd, 92-94. p.
- ⁷ Gonda Béla: A Magyar Tengerészet és a Fiumei Kikötő. Budapest, 1906. Pátria, 10-11. p.
- ⁸ Szalay László: Fiume s a magyar országgyűlés. *Pesti Napló*, 1861. február 10. 2. p.
- ⁹ Jánossy Dénes: Adatok a fiumei kikötő történetéhez. *Századok*, 1924/1. 495-497. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Mária Terézia.

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ria_Ter%C3%A9zia_magyar_kir%C3%A1lyn%C3%B3#/media/F%C3%A1jl:Queen_Maria_Theresia.jpg
Letöltve: 2026. február 16.

2. oldal: Dudits Andor historizáló festménye Fiume visszacsatolásáról.

Forrás: <https://mnl.gov.hu/sites/default/files/to253mn8308t.jpg>
Letöltve: 2026. február 16.